

Informācija plašsaziņas līdzekļiem
2018. gada 1. augustā

Misiņgrauzēji, snauda kopā ar čūsku un slepens brauciens kuzavā jeb piedzīvojumi Latvijas zaļumballēs

Vairs tikai 11 dienas atlikušas līdz lielajai Simtgades zaļumballei, kas 11. augustā iezīmēs 100 dienas līdz Latvijas simtajai dzimšanas dienai. Novērtējot zaļumballes fenomenu Latvijā un citviet pasaulē, pētnieku grupas SERDE tradicionālās kultūras pētnieces Ieva Vītola un Signe Pucena sērijā “Tradīciju burtnīca” izveidojušas īpašu krājumu “Zaļumballe”, kurā apkopoti stāsti par piedzīvoto zaļumballēs dažādās Latvijas vietās un laikos – gan pirmskara Latvijā, gan padomju gados, gan mūsdienās.

Izdevumu sērijā “Tradīciju burtnīca” tiek publicētas ekspedīcijās un lauka pētījumos dokumentētas tradicionālās kultūras liecības – dažādas prasmes, tradīcijas un pieredzes stāsti. Kopš 2007. gada starpnozaru mākslas grupa SERDE sagatavojusi un izdevusi pavisam 19 burtnīcas, no kurām jaunākā veltīta zaļumballēm. Pateicoties reģiona simtgades koordinatore un vietējo iedzīvotāju atsaucībai, Alūksnes, Krimuldas, Siguldas, Amatas, Madonas, Aizputes, Saldus, Engures, Jēkabpils, Varakļānu, Dagdas un Ventpils novados dokumentētas un krājumā “Zaļumballe” apkopotas vērtīgas mutvārdu liecības par zaļumballu tradīciju Latvijā. Izdevumu papildina fotogrāfijas un afišas, kas, tāpat kā atmiņu stāsti, ir brīnišķīgs informācijas avots par līdz šim maz pētīto, taču savulaik tik populāro tradīciju Latvijā. Saglabāta arī runātāju valodas izteiksme, kas atmiņu stāstiem piešķir sevišķi sulīgu garšu. Zaļumballēs neiztikt bez dančiem, bufetes, izplūkšanās un romantiskas saskatīšanās, un kur balle, tur arī joku nav trūcis.

Zaļumballu tradīcija Latvijā ir labi zināma vismaz kopš 19. gadsimta otrās puses, kad, dibinoties dažādām biedrībām, arvien biežāk notika *izrikojumi* brīvā dabā, kas, kā lasāms tā laika presē, nereti noslēdzās ar dejām. Līdz Otrajam pasaules karam zaļumballes visā Latvijā no vēla pavasara līdz vasaras beigām notika teju katru nedēļas nogali, parasti sestdienās pēc darba, bieži arī svētdienās, arī dažādu svētku ietvaros – Vasarsvētkos, Jāņos, kapusvētkos, vietējos Dziesmu svētkos. Pēckara gados arī notika zaļumballes, tās galvenokārt rīkoja kolhozi, atzīmējot tādus padomju laikiem svarīgus kolektīvās dzīves notikumus kā Apsējības, Apkūlības, Pilngadības svētkus, Jāņus (gados, kad to svinēšana nebija aizliegta). Zaļumballēs spēlēja galvenokārt pūtēju orķestri, kurus sauca arī par misiņgrauzējiem, taurniekiem, ballīšu brigādēm, un visbiežāk skanēja ragu mūzika un šlāģera ritmi. Sanākušie ļaudis dejoja valsī, fokstrotu jeb štberi, tango, polku, arī sava laika modes dejas – lambetvoku, kadriļu, tvistu, šeiku, svingu, letkisu u. c. Ballēs iecienītas bija arī dāmu dejas un aplausu dejas.

Kā dažādos laikos rīkotas zaļumballes, kādi bijuši to nerakstītie likumi, labās manieres un dzīvīgākās tradīcijas, kādas melodijas spēlētas, kādi danči griezti un kā jaunieši vairāk vai mazāk slepus laidušies uz daudzus kilometrus attālām zaļumballēm – to visu iespējams izlasīt vienuviet, lejupielādējot burtnīcas elektronisko versiju vietnē <https://lv100.lv/programma/kalendars/simtgades-zalumballe>.

Turpat varat atrast arī savu īsto 11. augusta zaļumballi – sekojot saitei, iespējams aplūkot gan digitālo karti, kas tapusi sadarbībā ar pasākumu platformu <https://kurpes.lv/>, gan visu norises vietu afīšu ar precīzām zaļumballu vietām un sākuma laikiem.

Bet šai reizei – neliels ieskats dažos zaļumballu piedzīvojumos.

Viens ritenis uz diviem un meža iemītnieki

Zaļumballes nereti notikušas šķūņos vai lielākos plačos, kas vairumam dancotāju bijis krietnu gabalu no mājām. Bet vai tad jaunus ļaudis attālums biedēs! Ar ko tik vien nav braukuši – ar zirgiem, velosipēdiem un pat motorlaivu, bet, ja ne kā citādi – gājuši kājām. Ja vecāki aizlieguši – arī bez bēdu, pa logu laukā un uz balli prom. Bet atpakaļ arī jātiek! Anna Steriņa Engures novada Bērzcīemā atminas: “Uz Ķīpatiem brauc, aiz Mērsraga vēl prom, otrs uz ezera. Ar riteņiem brauc uz balli. Trīs meiteņi. Diviem ir riteņi, vienam nav. Pabrauc viens vienu gabalu, noliek riteni, iet ar kājām. Tad atkal brauc otrs, noliek riteni, iet ar kājām, tad tas atkal paņem un brauc. Tā mēs brauc mājās.”

Savukārt Ārija Sprinģe Lubānā stāsta: “Kad es jau lielāka biju, tad es aizgāju 15 km uz Lubānu ar kājām. Nodancojos un atkal nācu mājās. Toreiz nācu mājās, saulīte ausa, un man ļoti miegs nāk, tik šausmīgi. Skatos uz to grāvmalīti, nolikos un momentā aizmigusi biju. Nezinu, cik es tur ilgi pagulēju. Toreiz jau nebija pulksteņu līdz. Tagad pamostos un ceļos augšā, skatos, turpat netālu čūska arī guļ! Tad gan bija šausmīgas bailes. Miegš pārgāja, un aizgāju līdz mājām. Tad atkal tās mežacūkas, kad vienreiz gājām mājās no balles. Toreiz mēs ejam dziedādamas, parasti tā bariņos gājām. Ejam, ejam un pēkšņi dzirdam – ruk-ruk! Kā sāka tās cūkas rēkt – priekšā, aizmugurē, sānos un visur kur... Ārprāts! Tagad sastingstam bailēs, domājām – kas nu būs? Bet tad viņas aizbēga pa priekšu un aizmuguri. Gājām tālāk.”

Taču ne visi meža iemītnieki bijuši tik labvēlīgi noskaņoti – reiz meitenes gājušas uz balli Birzniekos, kur regulāri sabraukuši puisi no Lubānas. Tas vēl bijis mežabrāļu laikos. Lustīgi izdancojušās, jaunkundzes, kā parasti dziedādamas, gājušas mājās, kad pēkšņi uz viņām sākuši šaut. Varbūt tik pabiedēt gribējuši, bet izbailes sanākušas lielas, un labi, ka viss laimīgi beidzies.

Numurs ar kuzavu

Vera Treija Krimuldas novada Eikažos labprāt atminas, kā iznerrojusi vīru, kurš ar draugu sadomājis paslepšus no sievas aizlaisties uz zaļumballi. Reiz svētījuši kaimiņmājās iesvētības, un ciemiņus no baznīcas ar smago mašīnu vizinājis tāds Ziedonis. Viņam iecerētā taisījies ballē būt, šis sadomājis aizbraukt apskatīties, kā viņa tur viena pati uzvedas. Saucis Veras vīru līdz. Attapīga sieva būdama un nojauzdama, ka kungiem blēņas prātā, Vera nolēmusi to lietu neatstāt nepieskatītu: “Es dzirdu, ka viņš skubina to manu vīru līdz: “Aizbrauksim! Nesaki neko Verai! Aizbrauksim!” Bet man trāpās to dzirdēt, un es domā – ahā! Es iziet pa otrām durvīm ārā, un tā mašīna tur ārā stāv, es iekāp tai kuzavā. Šie nāk pa šitām durvīm, iekāp mašīnā iekšā un brauc uz tiem Bīriņiem, bet nemaz nezina, ka augšā ir pasažieris. Aizbrauc pie Bīriņu pagastmāju un nobrauc taisni pie durpriekšu – augšā spuldze ir, un es nevaru kāpt ārā. Bet man tagad jāskatās, kur viņi paliek. Viņi aiziet iekšā un aiziet uz garderobes pusi. Es pa otru pusi zemē. Kamēr šie tur garderobē, es – žvikl! – augšā zālē! Es ieiet zālē, un nāk pretī Skrastīņrūdis, tas tāds liels valšu dancotājs bij. Es saku: “Rūdi! Laižam!” Mēs tagad dancojam, es viņam izstāstu, kas pa lietu. Kamēr mēs ir zālē apdancojuši riņķi, mans vīrs parādās ar savu Ziedoni. Kur viņš bija izbrīnīts! Ka es jau ir priekšā un es danco! Bet es tač ir palicis tur! Tas numurs man izdevās!”

Pliukš, iekšā!

Lielākie trači zaļumballēs, protams, bijuši sirdslietu dēļ. Kāda jaunkundze aiz bēdām un greizsirdības pat etiķi iedzērusi. Bet puisi neskaitāmas reizes izvicinājuši dūres meitu dēļ. Taču Limbažu novada Pālē bijuši citi tikumi, par kuriem stāsta Jānis Dārziņš: “Agrāk bij zaļumballs. Tur bij kādreiz pagastmāj, sarkan māj. Aiz pagastmāj bij birze. Ir tagad vēl tā birz. Bij estrād. Nu, tad tur dev vaļā! Tur nu gāj ne pa jokam. Atbrauc svešie. Tu zin, kas tur bij? Tur taisn Svētup iet garām. Upē iekšā! No Viļķen vai vienalg no kurien – drnn, un iekšā! Nē, pa purn jau nedev. Bet kā kantējās mūs meitenēm klāt, div trīs aiz kājām, rokām un – pliukš, iekšā! Tie otrā krastā un prom. A ko ta cit, atpakaļ peldēs? Es jau gan negribēt.”

Pēdējā balle Poriešu birzītē

Savukārt leva Elksne no Sēlpils atklāj, kāpēc astoņdesmito gadu beigās iznīka zaļumballes tradīcija Poriešu birzītē – izrādās, pēc kāda īpaša gadījuma neviens muzikants vairs nav bijis pierunājams turp braukt. “No tās Poriešu birzītes man ir prātā pēdējā balle,” atceras leva. “Tas bija kāds 87., 88. gads. Es sarunāju diskotēku, jo nebija nekādu orķestru, kas tur spēlētu. Bija sarunāti puisi no “Leņina karoga” (kolhoza). Aizvedam to garo galdu uz tiem stekiem, viņi sakrauj tos magnetofonus. Viens no tiem puisiem saka: “Bet mēs agrāk beigsim!” Saka, ka uz kāzām jābūt. Es tā pie sevis nodomāju – tagad būs cauri, jo tur nekad agri balles neļauj beigt. Bet es viņiem nekā neteicu. Domāju – kā būs, būs. Tagad pienāk pusnakts, viņi paziņo, ka viņi beidz to balli. Iedzen jau autobusu iekšā, mums tāds liels “LAZ” bija. Iedzen to autobusu pie tā galda, un es tik skatos – vieni nes pa vienām durvīm iekšā instrumentus, otri – pa otrām durvīm nes ārā! Un tā labu laiku! Pa vienām nes iekšā, pa otrām – ārā! Pēkšņi tas autobusa šoferis Čakstiņvaldis, viņš ieskrien durvīs ar kurbuli un saka: “Sēlieši! Sanāk palīgā!” Tad cēlas visi tie, kas jau vēl spēja – tad tur gāja riktīgi klope vaļā! Un tā beidzās tā balle,” smeļ leva. Sasītuši gan magnetofonu, gan autobusu. Vēlāk, kuram orķestrim zvanījusi, to vien dzirdējusi – tas tai Poriešu birzītē? Nē! Tur mēs nebrauksim – tur muzikantus sit!

Papildu informācija:

Inga Bika

Latvijas valsts simtgades biroja sabiedrisko attiecību speciāliste - mājaslapas redaktore
Kultūras ministrija

Tel. 67330320, e-pasts: Inga.Bika@km.gov.lv, www.lv100.lv